

מי הם המרצים הטובים

בעיני סטודנטים?

מבט על מפסגת הר הצופים

הלל נוסק¹ המסלול האקדמי המכללה למינהל

המורה הטוב שלי

טלי גרוס², האוניברסיטה העברית

"מורה טוב הוא מורה לחיים". זוהי אמרה ידועה ואני מפרשת אותה כך, שמורה טוב הוא מורה שאזכור גם בשנים הרבות שלאחר סיום לימודי. זהו מורה שייתן לי את "הכלים הנכונים להתמודד עם החיים". השאלה הנשאלת היא מה גורם למורה להינצר כך בזיכרונם של תלמידים? מה גורם לו להפוך "למורה הטוב" בעיניהם, פרט לאישיותו שובת הלב?

תפיסת עולמם של לומדים, כמו סטודנטים באקדמיה, מתעצבת בין השאר באמצעות דמויות מפתח – מרצים, המעודדים את האינטלקט החבוי, את פריצת גבולות המחשבה במקומות רחוקים ומעמיקים יותר. מרצים המעודדים לערער על גבולות המחשבה הקונוונציונאלית, וכמו מעניקים "טיזרים" לסטודנטים להגיע להבנות מעמיקות יותר, מעניינות יותר.

מטרתה של האקדמיה, לטעמי, איננה רק הטמעת ידע רב ונרחב בסטודנטים, כי אם גם פיתוחה של תפיסת עולם ומחשבה שאיננה מקבלת את הדברים כפי שהם, אלא מבקשת לחקור בדברים, להעמיק בהם ולדון במשמעותם. מצבור, גדול ככל שיהיה, של ידע אינו שווה דבר וחצי דבר אם האדם המחזיק בו איננו יודע להקיש ממנו על תופעות אחרות, ליישמו ולתת לו משמעות. תפקידו העיקרי של המורה הוא הטמעת החשיבה הזו והרצון להמשיך ולחקור עוד ועוד. המורה הטוב יצליח להעביר לסטודנט את התחושה החיובית, שככל שהוא לומד יותר, צורך יותר ידע, הוא מבין עד כמה כמות הידע שהוא מחזיק עמומה, ויבקש ללמוד עוד ועוד. המורה הטוב יחדיר בסטודנט את תשוקת הלמידה.

אך לא די בכך. ההגות והתשוקה לידע הם הבסיס, אך אופני החשיבה חשובים לא פחות, והם הם "הכלים לחיים" האקדמיים – כלומר, לקריאה וכתובה נכונה. זכורות לי היטב עבודות שכתבתי במהלך התואר הראשון, שלא היו אלא "הגיגי נפשי" עם שימוש מועט במסגרת תיאורטית ואמירות חסרות ביסוס אמפירי באשר הוא. בסופו של התואר הראשון, לאחר כתיבת סמינר אמפירי "אמיתי", מצאתי את עצמי קוראת מחקרים רבים ושואלת שאלות כמו – מה התקפות שלהם? האם הם אכן מעידים על תופעה מסוימת? מה טיבן של ההגדרות האופרציונאליות? מה טיבו של הניתוח הסטטיסטי? ומעל לכל – מה ערכו המדעי של המחקר?

החינוך לאופן חשיבה זה, שהוא הוא חשיבה מדעית, הנו אחד האלמנטים החשובים בחינוך הגבוה; שאם לא כן, אנו עתידים למצוא חוקרים צעירים שאינם כותבים

השאלה: מיהו המרצה הטוב ומהם הקריטריונים להערכתו ככזה? - עומדת במרכז המחקר, העיון, הדיון והעשייה של הפועלים לקידומה של איכות ההוראה בחינוך הגבוה. מערכת "על הגובה" מציעה מדור חדש שיביא את דעתם של סטודנטים על המרצים הטובים בעיניהם, בשונה מביטוי דעתם במשוב ההוראה או בסקרים אחרים שנערכים במוסדות להשכלה גבוהה.

כדי לפתוח במדור זה, פניתי לסטודנטים מבית הספר לתקשורת של המסלול האקדמי, המכללה למינהל, שהשתתפו בשנת תשס"ד בסמינר שנתי בנושא: "תקשורת וקונפליקטים". בסמינר שנערך בהנחייתי השתתפו סטודנטים מצטיינים בשנה האחרונה ללימודי ה.ב.א. שלהם. שניים מהסטודנטים הללו, טלי גרוס וניר מגל הלומדים עתה שנה א' לתואר שני בחוג לתקשורת ולעיתונאות באוניברסיטה העברית בירושלים, נעתרו לפנייה והתוצאות לפניכם.

חשוב להדגיש שאלו הן דעות יחיד. עם זאת אפשר, לדעתי, ללמוד מהן ולשאוב מהן עידוד למרצים הרואים בסטודנטים שותפים ללמידה וליצירת ידע, המשקיעים מחשבה ועשייה בפיתוח סקרנות אינטלקטואלית וחשיבה ביקורתית של הסטודנטים, וזאת בלא התנשאות ובהרבה אמפתיה לתהליך הלמידה בו הסטודנטים מתנסים.

מערכת "על הגובה" תשמח להמשיך ולפרסם מאמרים של סטודנטים על איכות ההוראה באקדמיה, כפי שהיא מוערכת על ידם.

הלל נוסק

טלי גרוס

ניר מגל

1. דר' הלל נוסק, בית הספר לתקשורת, ראש רשות ההוראה והמחקר.
2. טלי גרוס, סטודנטית לתואר שני בחוג לתקשורת ועיתונאות, האוניברסיטה העברית.

שחוויתי, ייתכן שנדרשים כישורים אחרים דווקא. אז מה צריך כדי להיות מורה טוב באמת באקדמיה? האם מדובר בתכונות אופי, או אולי בגישה? בדיבור, בתוכן או בהצגה? מחשבה מעמיקה על כל אלה הביאתני להאמין כי דווקא המחשבה המקורית היא המפתח ליצירת עניין – עניין שהוא בעצם השראה... המורה הטוב צריך לגרום לתלמידים להמשיך ולחשוב מחשבות משלהם על נושאי השיעורים, גם כשהם יוצאים מאולם ההרצאה.

כמובן שמרצה טוב נדרש לכישורים בסיסיים מסוימים כדי לתפקד כראוי וליצור עניין אמיתי בקרב תלמידיו. בין אלה יש להחשיב את בקיאותו בחומר הנלמד, ביטחונו העצמי, יכולתו לשמור על ריכוז במהלך השיעור, כושר התנסחות ועוד.

מעבר לאותן יכולות בסיסיות נדרשת גם גישה מועילה בהתנהלות עם הסטודנטים. על המורה לשאוף לכבוד הדדי, גם אם לא תמיד הדבר ייצא אל הפועל. אל למורה באקדמיה בשום פנים ואופן לחטוא בזלזול כלפי הסטודנטים בשום צורה. לעתים נראה שהמרצים נדרשים לסבלנות שאינה יודעת גבולות, וכנראה שאכן כך הוא הדבר. עם זאת, אציין כי בעניין זה לא עלתה בדעתי אלטרנטיבה יעילה כלשהי.

מורים טובים, מניסיוני, הם אלה שיכולים להסביר בסבלנות עניינים מורכבים מאוד באופן הפשוט ביותר. בדרך כלל אופן ההצגה של עניין שכזה הוא דרך דוגמה טובה. חשוב להשתדל שהדוגמה "תדבר" בשפתם של הסטודנטים, תפנה אל עולמם, חלומותיהם. למשל, דרך דימויים המוכרים להם כבר באיזה שהוא אופן. ככלל, על המורים לשאוף לאמפתיה, הן במובן המנוגד לניכור והן במובן העמוק יותר של המילה, שמנסה לראות את העניינים לרגע דרך עיניהם.

לשם המחשה, מורה מוכשרת במיוחד שהייתה לי הזכות להימנות בין תלמידיה, הסבירה לנו בשיעור הראשון לקורס בשיטות מחקר את מגבלות הכלים המדעיים באמצעות שאלת צבעם האמיתי של הדינוזאורים. ספק רב כי מי מאיתנו חשב טרם בואו לשיעור כי צבעם היה שונה מזה שהוצג לנו בסרטים הוליוודיים שונים כגון "פארק היורה", אך יצאנו משם כשבליבנו ספקות רבים ומועילים.

השראה, צריכה להיות, לדעתי, שאיפתו של כל מורה רציני באקדמיה. מעבר לסבלנות אינסופית ושאר כישורים, שאין לזלזל בחשיבותם, הוא גם צריך להשתדל לראות את פני הדברים שבכוונתו להציג דרך עיניהם של תלמידיו. אם יוכל לדבר אליהם בשפתם, דרך דוגמאות מפשטות, אך לא פשטניות, שיקלו על עיכול החומר של הקורס – אפשר שיזיז את גלגלי השיניים במוחותיהם במידה מספקת להצית מחשבות משלהם על הנושא הנלמד.

3. ניר מגל, סטודנט לתואר שני בחוג לתקשורת ועיתונאות, האוניברסיטה העברית.

מחקרים כי אם "סיפורים", יפים ככל שיהיו, מעניינים ככל שיהיו, אך חסרי משמעות מחקרית אמיתית, חסרי יכולת הכללה בסיסית.

המורה הטוב, לא זו בלבד שעליו ללמד שיטות מחקר מדעיות, כי אם עליו להנחך לתפיסת עולם מחקרית מסוג זה, תפיסת עולם המקדשת את המדע בכל הקשור למחקר. אין כל פסול במחשבות והגיגים, אך על המורה לחזור ולהדגיש שעל מנת שיהיה להם ערך מדעי כלשהו יש לאששם באמצעים אמפיריים.

אך מעל לכול, המורה הטוב קשוב ומחובר לסטודנטים. מרצים רבים מדי חוטאים בחטא ההיבריס; ממרום הקתדרה הם רואים עצמם כיודעי כול, אטומים לכל שיג ושיח העולה מצדם של הסטודנטים. לעתים רעיונות מעניינים או אפילו טעויות מעניינות עלולים כך להיגנו. הדיאלוג הוא חלק מתהליך הלמידה. אל להם למורים לעמוד על הקתדרה מול קהל חסר פנים, להקריא מן הדף ולצאת את האולם. המורה הטוב לא זאת בלבד שיעודד דיאלוג, אלא בו בזמן יהיה פתוח לרעיונות חדשים, ואף לביקורת מצדם של הסטודנטים על הרעיונות שהוא מציג. ייתכן כי דבר אחרון זה עומד בבסיסם של הדברים שאמרתי עד כה. שכן רק תחושת פתיחות רעיונית ואף מנטאלית, ביכולתה להביא את הסטודנט "לקחת" מן המורה את הטוב שיש לו להציע. מורה, גם אם יש באמתחתו את כל האמור עד כה, אך שלא יציע לסטודנטים את תחושת הפתיחות לדיאלוג, אין ביכולתו להנחך את הסטודנטים לדפוסי החשיבה שהצעתי. כל אלה יידחו על הסף, שכן הסטודנטים יראו במרצה דמות "סגורה" ומקובעת, שאין ביכולתה להוות להם למודל.

הרהורים על דמותו של המורה הטוב באקדמיה

ניר מגל³, האוניברסיטה העברית

להלן מחשבותי על המורה הטוב באקדמיה. אקדים ואומר שאין לי כל ניסיון בהוראה באקדמיה, וכי כל הכתוב כאן נובע מניסיוני כסטודנט בארבע השנים האחרונות בתחום מדעי החברה. אני מודע לכך שלא ניתן להכין "רשימת מכולת" ובה כל התכונות הדרושות ממורה באקדמיה. יתר על כן, בתחומי לימוד שונים מאלה

פעם ראשונה אדם לומד ומבין. פעם שניה לומד ותוהו: משטה הייתי בי שדימיתי מבין, הרי אינני מבין ולא כלום. פעם שלישית מבין ואינו מבין, פעם רביעית מבין את שלא הבין ואינו מבין את שהבין, וכן על דרך זה פעם אחר פעם. ואם ייגע הרבה וחזר הרבה עד ששוכח כמה פעמים חזר ויש לו סיוע מן השמיים, הרי הוא מתחיל להבין, וזו תחילה של חוכמה

(עגנון, בשעה אחת מתוך: עיר ומלוואה)

